

INGRI LØKHOLM RAMBERG

"SÅDAN GÅR BARNDOMMEN"

Avkreftelse og opprør i oppvekstskildringene
til Tove Ditlevsen, Torborg Nedreaas
og Vigdis Hjorth¹

TFL 2026:1-2

DOI: <https://doi.org/10.54797/tfl.v56i1-2.67389>

ISSN: 2001-094X

Copyright © 2026 Author(s). This is an open access article distributed
under the terms of the Creative Commons CC-BY 4.0 License
(<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

Ordet ”konfirmasjon” kommer av det latinske *confirmatio* og betyr blant annet ”bekreftelse”. Selv om forståelsen av begrepet som en bekreftelse av dåpsritualet fremdeles er utbredt, innebærer seremonien for mange også bekreftelse av konfirmantens identitet, hennes tilhørighet til et egendefinert og formelt fellesskap (troende eller sekulært), til voksenlivet og ikke minst til hennes egen familie. Det er slik sett påfallende at konfirmasjonen utgjør en kime til *avkreftelse* av familien i tre ulike, men tematisk beslektede nordiske oppvekstromaner: Tove Ditlevsens *Barndommens gade* fra 1943, Torborg Nedreaas’ *Ved neste nymåne* fra 1971 og Vigdis Hjorths *Femten år. Den revolusjonære våren* fra 2022.

Konfirmasjonsritualet spiller en avgjørende rolle i alle tre romanene. Protagonistene, hvis oppvekster spilles ut henholdsvis i København i mellomkrigstiden, i Bergen på 1910- og 1920-tallet og i Oslo på 1970-tallet (antakeligvis), preges av en febril tilstedeværelse og et eksplosivt indre. Dette går dårlig overens med det i sin opprinnelse patriarkalske og konservative konfirmasjonsritualet. Det er kanskje mer på grunn av enn på tross av denne uoverensstemmelsen at konfirmasjonen spiller en viktig rolle i fortellingene, hvor ritualet innvarsler avkreftelse av protagonistenes oppvekst og opphav. De mangler lenge språk for å beskrive smerten i og rundt seg, men er desto mer mottakelige for den. I modningen som konfirmasjonsritualet er utslagsgivende for, nærmer de seg ervervelsen av et slikt språk, men utviklingen skaker nærheten og tilhørigheten til deres nærmeste familie, og især til mødrene. Konfirmasjonsritualet blir utslagsgivende for tilleggssprosjekter som påkaller og nødvendiggjør en mer reell, varig og smertefull løsrivelse enn seremonien innbyr til – også når

denne løsrivelsen viser seg vanskelig gjennomførbar, og opprørene ikke egentlig kan beskrives som vellykkede.

"[D]et vidunderlige, forjættede land". *Barndommens gade*

I *Barndommens gade*, Tove Ditlevsens gjennombruddsroman fra 1943, møter vi Ester, som vokser opp i arbeiderstrøket på Vesterbro i København. Hun er et ømfintlig og inntrykksømt barn, stor for alderen og utilpass i "de næsten voksnes luftlag"². Hun tilbringer dagene på vandring og innhenter empiri om sine naboer og jevnaldrende, familiedynamikker, om klasseforskjellene og maktkampene som utspiller seg i blokken hun bor i og om nabolagets aldri stilnede sladder.

Slik tilfellet er med mange tenåringer, befinner Ester seg i en vekselvirkning mellom å sørge over tapet av barndommen og å lengte etter voksenlivet. Konfirmasjonen er tenkt som terskelerfaringen som skal besørge overgangen til voksenlivet og løse disse flokene, og Ester tenker seg tiden etter konfirmasjonen som et forjettet land: "de går arm i arm de små og fabler om en anden tilværelse, hvor alt er annerledes og skønt, det vidunderlige, forjættede land, der hedder 'Efter konfirmationen'. Da er der ingen ende på den lyksalighed, der venter dem"³.

Forandringene, både de kroppslige, de sosiale og de intellektuelle, er i *Barndommens gade* kime til håp om endring og sterkt ubehag. Under seremonien lytter hun fraværende mens taleren formaner "om ansvar og pligter og barndommen er forbi, og glem ikke far og mor, og vær sund i tankegang og interesser, dansk, frisk ungdom osv."⁴. Rituallet intensiverer Esters varhet for klassemarkører og klasseforskjeller, og viser hennes manglende lojalitet til arbeiderklassetilhørigheten sin. Hun går inn for å fremstå hoven og blasert, og forsøker ikke å la seg affisere ved at hun "kun" skal konfirmeres borgerlig, til forskjell fra de finere barna, som konfirmeres i kirken. Hun leker at hun er en rik families datter, og lyver til barna i gården om at armbåndsuret hun har fått i gave, er dobbelt så dyrt som det er. Hun er redd for at naboene skal observere ankomsten til hennes slitent antrukne tante og er utilpass av hvor trangt det er for gjestene i foreldrenes leilighet. Hun spionerer på de vindunstende voksne menneskene hvis fellesskap

hun nå skal ta del i, og mens de skåler for henne, løper hun ut for å kaste opp. ”Sådan går barndommen”, kan vi lese i avslutningen av romanens første del.⁵

Formuleringen om det forjettede land gjentas i Esters ikke innfridde forventninger til hennes første erotiske og romantiske erfaringer. Når den første av disse erfaringene har gjort seg gjeldende, beskrives antiklimakset som et ekko av konfirmasjonen: ”Hun føler sig ikke lukket inde i det forjættede land, sådan som gaden havde lovet det. Oplevelsen var kun til i en andens mættede blik”.⁶ Både barndommen og voksenlivet er i Ditlevsens roman skildret som konkrete steder: Barndommen er en gate med vilje, følelser og agens, mens voksenlivet er et helt land, i kontrast til den trygge, innsnevrende og klaustrofobiske gaten Ester forsøker å bryte løs fra. Etter en kortvarig, feilslått forlovelse innhentes hun igjen av gaten. I avslutningskapitlets skildring av hennes slukørede hjemkomst kan vi kan lese: ”En barndom rykker nær og er al nutid og fremtid og altings årsag. Det var et tungt, øde mørke, der var kvælende fyldt af angst man aldri kan løbe fra”.⁷

”Fy for en skitten løgn.” *Ved neste nymåne*

Herdis Hauge er en sentral størrelse i norsk oppvekstlitteratur. Hun dukker først opp som seksåring i Torborg Nedreaas’ *Trylleglasset* (1950), som kan leses både som en novellesamling og en roman. Hun figurerer deretter i novellesamlingen *Stoppsted* (1953), i romanen *Musikk fra en blå brønn* (1960) og endelig i *Ved neste nymåne*, som også ble Nedreaas’ siste roman. Herdis er usedvanlig var omgivelsene sine, og sanseinntrykkene hennes er beskrevet i nesten ekstrem detalj. Hun lyver ustanselig, og det gjøres delvis i håp om sosial forfremmelse, og delvis fordi hun har så livlig fantasi at hun selv sliter med å avgjøre hva som er sant. Varheten for omgivelsene og dynamikkene som omgir henne, deler hun med Ester, i likhet med å være tidlig utviklet og tendensen til å vokse ut av seg selv og rommene hun ferdes i. Når vi møter Herdis i *Ved neste nymåne*, er varheten og inntrykksømheden stadig present, men et opprør er også i tydelig emning; hun introduseres som en rebell allerede i romanens åpningskapittel. Moren har mottatt brev fra Herdis’ klasseforstanderinne som fastslår at Herdis konsekvent ”nekter å bøye seg for [skolens] disiplin”,⁸ fordi hun

motsetter seg å stille opp i rekke når skoleelevene skal inn fra frikvarter. ”Må du sette deg utenfor – utenfor – det som alle andre finner seg i?” , vil moren vite.⁹

Herdis vokser opp på Sølvestad, som det er vanlig å lese som bydelen Møhlenpris i Bergen, og i likhet med Ditlevsens Ester kan hun lukte seg frem til klassemarkører og sosiale dynamikker mellom naboer, forbipasserende og jevnaldrende. Tilværelsen hennes er preget av en vekselvirkning mellom motpoler hun bare unntaksvis finner tilhørighet i: mellom arbeiderklassebarna og borgerskapsbarna, mellom barne- og voksentilværelsen, og mellom de skilte foreldrene. Mor og datter deler en musikalsk begavelse og en inntrykksømheter, men moren er vanskelig å gjøre til lags, og gjør det klart at datteren gjør henne ensom og legger byrder på henne.

Av alle problemene Herdis forårsaker for moren, er dette det sentrale: Hun vil ikke konfirmeres. I en av de mange diskusjonene hvor moren beklager seg over Herdis’ obsternasighet, forklarer datteren avgjørelsen sin rasjonelt med at hun ikke vil ”avlegge et løfte [hun] ikke kan holde” .¹⁰ Det moren og de andre voksne tolker som barnslig vrangvilje, er for Herdis et dyptfølt ønske om å leve i lydighet overfor egne overbevisninger. Hun er uaffisert av morens innvendinger, lovnader om presanger og penger og nye klær, hvorpå moren treffende oppsummerer Herdis’ livsprosjekt, selv om det er formulert som en anklage: ”Du vil skape deg din egen norm” .¹¹ Herdis ordlegger seg i sterke vendinger om konfirmasjonsritualet: ”det er bare så drita umoralsk alt det der! Lage selskap med vin og taler, og bruke Gud som borddekorasjon! - Fy for en skitten løgn” .¹² Det er derfor desto mer påfallende at hun i romanens avslutning likevel velger å konfirmere seg.

Herdis skal i løpet av fortellingen, som navnet hennes innvarsler, herdes. I de avsluttende kapitlene av *Ved neste nymåne* bestemmer Herdis seg for, mest av hensyn til sin bestemor, at hun skal gjennomføre ritualet. Dette kan leses som et mislykket opprør, et midlertidig knefall for konformiteten, eller som en modningsprosess hvor hun setter andres behov over egen opprørstrang. ”- Jeg har ombestemt meg, var alt hun sa til moren. Deretter søkte hun inn til seg selv, hvor hun stod presset mot den lukkede døren som for å hindre uvedkommende fra å trenge seg inn til henne” .¹³ Leseren får aldri bevitne

konfirmasjonen – den er heller ikke hovedsaken. Leseren vet ikke om revolusjonen er avlyst eller utsatt, eller hvordan virkningene av et eventuelt fremtidig opprør vil fortone seg. *Ved neste nymåne* viser uansett opprørets nøkkelrolle i Herdis' ferd mot voksenlivet. Uavhengig av hvordan leseren tolker Herdis' valg, er avslutningen sår. Men alt som kan trøste, gjennom lovnader om at det egentlige opprøret ikke er slått til jorden, bor i Herdis' konkluderende snerr: "Bare vent, dere!".¹⁴

"[S]pråket var dødt fordi moren var uforelsket i verden." *Femten år*

Morsskikkelsen og mor-datter-relasjonen er et vedvarende problem i Vigdis Hjorths forfatterskap. Ordet "mor" figurerer i flere av verkittlene hennes (slik "barn" gjør det hos Ditlevsen), og døtres smertefulle og nødvendige adskillelse eller avstandstaken fra moren utforskes i Hjorths forfatterskap særlig fra tidlig 2000-tall og frem til i dag. Ikke sjelden beskrives en prosess hvor en datter utvikler et språk, en seksualitet og en bevissthet (politisk, kunstnerisk og intellektuell) som gjør mor og datter fremmede for hverandre. Denne prosessen står i kjernen for romanen *Femten år. Den revolusjonære våren*. I den møter vi Paula, som ved romanens begynnelse er en trygghetssøkende og pliktoppfyllende datter i tiårsalderen, hvis lykke består i at ting rundt henne ikke forandrer seg. Når vi forlater henne som nyslått konfirmant, er hun blitt en opprører. Sentralt i denne prosessen står bevisstgjøringen om og en tilegnelse av et annet språk enn det kristne, spissborgerlige og innsnevrende språket hun har vokst opp med, og konfirmasjonsritualet blir utslagsgivende for Paulas bevegelse bort fra sin primære familie.

Vendepunktet består i Paulas oppdagelse av at moren hennes lyver om familien i brevene til Paulas mormor. Den første løgnen Paula kommer over, i morens halvskevne brev, handler om henne selv; det står at Paula hver dag leser i barnebibelen hun har fått av besteforeldrene. Gradvis avdekker Paula, gjennom smuglesning av brevene, at moren jevnlig lyver om familien. Mormoren gratulerer Paulas storesøster med gode karakterer på eksamener på Kristelig Gymnasium som Paula vet at søsteren har strøket på. Faren påstås forfremmet på

en arbeidsplass hvor han i realiteten er lavt verdsatt og aldri avanserer. Paula begynner å stille spørsmål ved livet hun til nå har vært takknemlig for, men som altså ikke er godt nok til at ikke moren må forskjønne det: ”Moren skrev fram det livet hun gjerne ville hatt? Moren var skuffet over sitt livs realiteter og diktet dem bedre i brevene?”.¹⁵ Paula har til nå ikke hatt andre ambisjoner for livet sitt enn det moren har hatt, men hun har trodd at moren har utført sine plikter med stolt nærvær og indre tilfredsstillelse.

Paula skakes ikke kun av morens behov for å lyve familiens liv bedre enn det er. Hun er også skuffet over morens språk, som ligner mormorens. Når Paula begynner å dvele ved formuleringene i brevene og ikke bare innholdet, kan vi lese at tonen i morens prosa er

flat og liksom fattigslig og livløs. Ble det dødt fordi [moren] skrev det hun trodde mormoren ville høre, eller fordi, og en forferdelig mistanke steg opp i henne, moren brukte ikke andre ord eller satte dem sammen på en annen måte fordi hun ikke hadde andre følelser, morens indre liv var like flatt som skriften, at språket var dødt fordi moren var uforelsket i verden?¹⁶

Paula er like var sanseintrykkene sine som det Herdis og Ester er. Hun er, som det gjentas en rekke ganger i romanen, *forelsket i verden*, hun tar den glupsk inn med alle sanser, hun opplever den sterkere og vil navngi den i større grad enn familien hennes gjør. Det fordrer en løsrivelse fra språket resten av dem er fanget i.

Åpningssetningen i *Femten år* lyder: ”Det var en rytme i tilværelsen”.¹⁷ Denne rytmen, som Paula først blir bevisst i tiårsalderen, er utgangspunktet for tryggheten hun føler ved fortellingens begynnelse, og for frykten hennes for at noe skal forandre seg. Rytmen utgjøres av familiens ritualer knyttet til hverdager og høytider, hvor vaner, tradisjoner og verdier kontinuerlig bekreftes og opprettholdes. Når Paula blir bevisst morens løgner, tas hun ut av denne rytmen: ”familiens rytme var den samme, gamle, kjente, men for henne var den brutt. Hun var ikke lenger i den som i en rullende bølge, men utenfor på observerende avstand og ensom selv om hun ikke ville sammenligne seg med motstandsmannen i fiendens leir under krigen, og likevel”.¹⁸

Slik Herdis ikke vil gå i takt med de andre barna, er Paula ute av

familiens rytme. Det er slik sett ingen overraskelse at det kommende konfirmasjonsritualet blir et problem for henne. Overbevisningen om at moren er fanget i et språk og en tilværelse som nå fremstår fattigslig for datteren, svekker barnetroen på Gud og på foreldrenes autoritet: ”hun ble sint på foreldrene som ikke turte å se det sånn som det var, å si det sånn som det var, som ikke tok livets nådeløshet inn over seg, som løy for seg selv og henne og andre, hun ville ikke konfirmere seg!”.¹⁹ Paulas konfirmasjonsprest melder seg som en overraskende hjelper i Paulas konflikt. For at Paula skal slippe følgene av å nekte for konfirmasjonen og samtidig kunne leve i lydighet overfor sine egne overbevisninger, hopper presten over å gi henne velsignelsen, uten at det blir lagt merke til.

Paula holder tale i konfirmasjonen hvor hun gjør det klart at hun ikke egentlig kjenner familiemedlemmene sine, men at hun håper det kan komme til å endre seg. Talen avsluttes med at hun sier: ”Jeg ble vel strengt tatt ikke konfirmert i dag, men det betyr jo ikke noe, for alle er like for Gud hvis han fins. Ja, det er en stor dag i dag, for mine foreldre som jeg herved setter fri!”.²⁰ Når familiens rytme gjenopprettes i ukene som følger, har foreldrene meldt henne opp til Kristelig Gymnasium, og Paula skjønner at uavhengighetserklæringen ikke har nådd frem. En mer reell løsrivelse synes slik både mulig og nødvendig, og i romanens avslutning går Paula inn i barndomshjemmet sitt med en på samme tid stigende og synkende følelse.

Familiens forfall

Ester, Herdis og Paula er alle lettrørte og ømfintlige, de er kunstnerisk anlagte og de begynner å utvikle et språk for å beskrive tilværelsens mangler. Erkjennelsene melder seg før språket til å beskrive dem gjør det, og de ser i alle tilfellene ut til å peke mot at protagonistene skal bort fra sitt opphav, og særlig moren, som så ofte utgjør et problem i den kvinnelige oppvekstfortellingen. Både Esters, Herdis' og Paulas mødre er (periodevis) følelsesmessig fraværende, og ingenting fedrene foretar seg er like viktig som hva enn mor gjør, på godt og vondt.

Alle tre finner håpet i å formulere eller få formulert det som dypest sett er sant, uansett hvor ubehagelig det er, og språket utgjør dermed muligheten for et annet liv. Når Ester smugleser i sin storebrors papi-

rer, har hun en formativ opplevelse av hans litterære forsøk:

Hun læser undrende og grebet, og fra papiret strømmer noget ind i hende og blir et med hendes væsen. Rytmerne drager hende, forstår hende. [...] [H]er står ting der rører ved det inderste i hende. [...] [O]rdene blir ved med at leve i hende, [...] de vækker hende midt om natten og skyller ind over hende som bølger fra et fremmed hav. De løsner noget i hende og gir hende en begynnende, vag forståelse af at der findes noget evigt og værdifuldt midt i det flygtige liv.²¹

Når Herdis skriver til sin syke venninne, og er så ærlig at hun skjønner at brevet må forbli et utkast, finner hun en lignende dyptfølt glede over sine egne (for) ærlige vendinger: Hun ”tok ordene om igjen inni seg, smakte på dem og følte på dem og kjente en god undring over dem”²². Hun stopper opp ved sine egne vågale formuleringer, og ”det sendte bølger av sollys varme gjennom henne, og hun fortsatte å skrive med noe som lignet grådighet”.²³ Når Paula kommer over et dikt som gir gjenklang hos henne, kan vi lese: ”Den siste setningen forandret alt, en setning kan forandre alt. Det gjaldt å finne setningen som kunne forandre alt det umulige, fant hun den behøvde hun ikke en gang rope den ut, bare si den rolig”.²⁴ Språket protagonistene gradvis tilegner seg er et annet enn morsmålet de har vokst opp med. Familiens språk er ikke dekkende for protagonistenes væren i verden, og prosessen med å tilegne seg dette språket innebærer et tap av felles språk og dermed også en tilhørighet, selv om de faktiske løsrivelsene viser seg vanskelige.

Kanskje er det konfirmasjonsritualets lovnader om inntreden i de voksnes rekke som får protagonistene til å ane at de må forme tilværelsen sin selv for ikke å videreføre de voksnes løgnaktige liv. Frihetstrangen ser ut til å vokse i dem som et resultat av den midlertidige underordningen konfirmasjonen utgjør. Konfirmasjonsritualet representerer i alle tre fortellingene et veiskille, men mekanismene som ligger til grunn for at døtrene ikke lenger kan eller vil snakke sine foreldres språk eller anerkjenne deres autoritet på noen reell måte, er allerede i fluks når konfirmasjonen blir en realitet. I den grad konfirmasjonsritualet er et prosjekt, lykkes ingen av de tre: Ester returnerer til barndommens gate, Herdis får ikke gjennomført opp-

røret sitt, og Paulas familie vil ikke settes fri. Konfirmasjonsritualet i *Barndommens gade*, *Ved neste nymåne* og *Femten år* fungerer på én måte etter intensjonen og innfrir forventningene våre til hva ritualet skal innebære: Protagonistene modnes i prosessen, og tar avgjørende steg mot å bli voksne, selvstendige individer. Men dette skjer ikke på den måten de voksne autoritetene rundt dem forventer. Modningen utgjøres av en prosess som snarere enn å bekrefte tilhørigheten til familien, innebærer en avstandstaken til dem.

I et essay spør Hjorth hvordan Agnar Mykles kvinnenotater ville ha sett ut om han ante hva slags vulkansk stoff unge kvinner er laget av.²⁵ Det kan ingen som har lest Ditlevsen, Nedreaas eller Hjorth være i tvil om. Når alle romanene fremstår håpefulle, kommer det muligens av overbevisningen om at et slikt vulkansk stoff er virksomt i protagonistene, og at det med alle sine omkostninger er en styrke, også om de innledede revolusjonene ikke virker etter hensiktene. Dette stoffet er utslagsgivende i at konfirmasjonsritualet, motsatt av hva navnet tilsier, blir opphav til avkreftelse og oppbrudd, en manglende tilhørighet og behovet for et annet *mors-mål*. Selv om denne løsrivelsen beskrives på tematisk beslektet vis i de tre oppvekstfortellingene – med konfirmasjonsritualet som et påfallende felles tyngdepunkt – er den unge protagonistens behov for bekreftelse og avkreftelse på samme tid, universelt. Det bidrar til fortellingenes vedvarende gjennomslagskraft.

Noter

- 1 Deler av teksten har overlapp med spalten "Min Nedreaas", publisert i Torborg Nedreaas-selskapets nyhetsbrev 1/26.
- 2 Tove Ditlevsen, *Barndommens gade* (København: Gyldendals Klassikerkollektion, 2022), 16.
- 3 Ditlevsen, *Barndommens gade*, 21.
- 4 Ditlevsen, *Barndommens gade*, 114.
- 5 Ditlevsen, *Barndommens gade*, 119.
- 6 Ditlevsen, *Barndommens gade*, 186-187.
- 7 Ditlevsen, *Barndommens gade*, 275.
- 8 Torborg Nedreaas, *Ved neste nymåne* (Oslo: H. Aschehoug & Co (W. Nygaard) A/S, 1973), 21.
- 9 Nedreaas, *Ved neste nymåne*, 22.
- 10 Nedreaas, *Ved neste nymåne*, 135.
- 11 Nedreaas, *Ved neste nymåne*, 138.
- 12 Nedreaas, *Ved neste nymåne*, 160.
- 13 Nedreaas, *Ved neste nymåne*, 191.

- 14 Nedreaas, *Ved neste nymåne*, 191.
- 15 Vigdis Hjorth, *Femten år. Den revolusjonære våren* (Oslo: Cappelen Damm, 2022), 76.
- 16 Hjorth, *Femten år*, 122.
- 17 Hjorth, *Femten år*, 7.
- 18 Hjorth, *Femten år*, 73.
- 19 Hjorth, *Femten år*, 132.
- 20 Hjorth, *Femten år*, 173.
- 21 Ditlevsen, *Barndommens gade*, 160.
- 22 Nedreaas, *Ved neste nymåne*, 88.
- 23 Nedreaas, *Ved neste nymåne*, 96.
- 24 Hjorth, *Femten år*, 75.
- 25 Vigdis Hjorth, *Å tale og å tie. Essays* (Oslo: Cappelen Damm, 2018), 41.